

İSTİKLÂL MARŞI”NIN SÖZCÜK GRUPLARI ÜZERİNE ŞEKİSEL BİR İNCELEME DENEMESİ

A FORMAL ANALYSIS ON THE WORD GROUPS OF THE "ANTHEM OF INDEPENDENCE

Eda EYİ*

Öz

Türk dilinin önemli konularından birini de sözcük grupları oluşturmaktadır. *İsim+edat, isim+isim, sıfat+isim, sözcük/sözcük grubu+bağlaç+sözcük/sözcük grubu, cümle unsuru+fiil+fiilimsi eki*'nin anlamsal ve yapısal bir uyumundan oluşan sözcük grupları arasında ya tamlayan-tamlanan ilişkisi ya da sıralı bir ilişki söz konusudur. Bu çalışmada, sözcük grupları incelemelerinde üzerinde durulması gereken bu ilişkiler, göz önünde bulundurularak, İstiklâl Marşı sözcük grupları bakımından incelenmiştir. Sözcük grupları üzerine dil ve dil bilim araştırma alanları tarafında yapılan tanım ve tasnifler verildikten sonra metinde yer alan sözcük gruplarından da hareketle konu başlıkları sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiştir. Aynı zamanda, bu tür sentaksa ait olan incelemelerin sadece yüzey yapıda değil, aynı zamanda derin yapı ilişkileri bakımından da incelenmesi gerekliliği belirtilmiştir. Bir sözcük grubunun nasıl oluştuğu, isim tamlaması grubunun, sıfat tamlaması ve iyelik grubuyla ne gibi benzerlik ve farklılıklarının olduğu belirtilmiş ve bunlar tablolaştırılarak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözcük grupları, İstiklâl Marşı, tamlayan-tamlanan ilişkisi, yapı, kural, derin yapı.

Abstract

One of the important subjects of Turkish language is word groups. There is either a complement-predicate relationship or a sequential relationship between word groups consisting of a semantic and structural harmony of noun+adjective, noun+noun, adjective+noun, word/phrase group+conjunction+word/phrase group, sentence element+verb+verb+verb suffix. In this study, taking into account these relationships that should be emphasized in the analysis of lexical groups, the National Anthem was analyzed in terms of lexical groups. After the definitions and classifications made by language and linguistics research fields on lexical groups are given, the topics are analyzed by classifying the lexical groups in the text. At the same time, it is noted that such syntax should be analyzed not only in terms of surface structure but also in terms of deep structure relations. How a lexical group is formed, the similarities and differences of the noun phrase group with the adjective phrase and the possessive group are indicated and these are tabulated and shown.

Keywords: Word groups, Anthem of Independence, complement-pronoun relationship, structure, rule, deep structure.

* Doktorant, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü e-posta: eda_36eyi@hotmail.com ORCID:https://orcid.org/0000-0002-1758-4685

Giriş

Dil, iki dinamik sistem arasında bilgi akışının sağlanması demek olan haberleşme faaliyetlerinde kullanılan bir formel sistemdir. Bir sistem ise belirli bir maksat için, birden çok parçanın, aralarında uyum ve iş bölümü gözetilerek bir araya gelmesi ile oluşmuş az veya çok karmaşık bir bütündür (Daşdemir, 2014: 1). Genel olarak bir toplumsal saymacanın ürünü olan dil sistemi, anlam ve yapı bakımından bağlı buldukları bir üst birimde işlevini yerine getirebilmektedirler. Bundan dolayı tümevarımsal bir ilişkinin sonucu olan dil sistemi, kendini meydana getiren parçalardan daha değerlidir.

Dil göstergeleri, varlıkların kendileri ya da onları doğrudan doğruya yansıtan aracısız göstergeler değildir. Bu göstergeler, dil toplumundaki bireylerin uzlaşmasına dayanan saymaca veya eğretilmeli göstergelerdir. Bu yüzden de her dil birimi, ancak bir üst dil biriminde gerçekleşir ve değer bulur. Dolayısıyla dil birimlerinin anlam değerleri de, kendilerinden bir üstteki dil biriminde belirginleşir. Böylece ses birimleri, biçim birimi düzleminde; biçim birimleri, söz dizimi düzleminde; söz dizimi ise metin düzleminde ve metin de bağlam düzleminde anlam bulur (Karaağaç, 2015: 10).

Dilin en küçük yapı taşları fonemlerdir. Fonemler, anlam taşıyıcı olmamalarına rağmen anlam değiştirici bir özelliğe sahiptir. Fonemler, kendilerinin bir üst birimi olan morfemler içinde anlam kazanmaktadır. Aynı zamanda morfemlerin ve hâl eki/edat gibi dilsel birliklerin bir araya gelmesi sonucunda ise, cümlenin oluşumuna kaynak teşkil eden sözcük grupları oluşmaktadır. Sözcük grupları, birbirinden ayrı iki unsuru içerisinde barındırmaktadır: 1. Bir yandan fikirleri ve anlamı gösteren işaretleri, 2. Öte yandan da bu fikirler arasındaki birtakım bağları (Üçok, 2014: 114). Sözcük grupları cümle oluşturmasalar bile cümlenin oluşumunu sağlayan en önemli unsurları meydana getirebilir. Cümlede özne, yüklem ve tümleç unsurlarını oluşturabilir. Sözcük grupları cümlenin oluşumuna kaynak teşkil eden önemli yapılardır. Sözcük grupları arasında ya tamlayan-tamlanan ilişkisi¹ ya da sıralı bir ilişki söz konusudur. Sıralı ilişki sadece bağlama gruplarında görülmektedir. Bağlama gruplarının oluşumunu sağlayan “ve, hatta, ne... ne (de), hem... hem (de), bir... bir (de), ya... ya (da), ile” vb. bağlaçlar ile bağlanan söz ya da söz öbekleri arasında sıralı bir ilişki söz konusudur. Bu öğeler kendi aralarında yer değiştirebilir. Hem yapı hem de anlam bakımından bir bozulma söz konusu olmaz. Tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde oluşan isim tamlaması, iyelik, edat, sıfat tamlaması, ünlem, birleşik fiil, fiil gruplarında ilk unsur tamlayan/niteleyen/yardımcı unsuru oluşturmakta; ikinci unsur ise, tamlanan/nitelenen/ana unsuru oluşturmaktadır. Devrik yapıli oluşumlarda bu öğeler yer değiştirirler de kurallı ya da düz cümledeki sıralamada olduğu gibi çözümlenmeye dâhil edilirler.

Morfo-semantik yaklaşım, birbirlerinden ayrılmayan ve iki farklı kapsamı karşılayan dilsel bir boyuttur. Bir ekin kendinden önce bağlanacağı hâl eki, söz, söz öbeğiyle olan münasebeti, hem morfolojinin hem de semantiğin konusunu kapsamaktadır (Eyi, 2022). Aynı şekilde, sözcük grupları da morfo-semantiğin dizisel ve dizimsel ekseninde uyumunun bir sonucudur. Sözcük gruplarını oluşturan unsurlar arasına anlamlı bir sıra tayin edilerek belli başlı kurallar çerçevesinde oluşumu sağlanmaktadır.

¹ Bir dildeki anlam ve görev öğeleri, hangi düzeyde olursa olsun, birbirleriyle ikişer ikişer ‘tamlayan’ ve ‘tamlanan’ ilişkisi içerisinde bulunurlar. Oklama yönteminde tamlayan (belirten veya niteleyen) öğeden tamlanan (belirtilen veya nitelenen) öğeye doğru bir açık ok yönlendirilir. Bu ilişkilerin bazıları art zamanlı olarak sadece sıra ilişkisine dönüşmüş veya kalıplaşmış olabilir. Sıra ilişkileri bir kapalı okla gösterilir. Kalıplaşmış yapılar ise bir bütün olarak alınır.” Bkz. Efrasiyap Gemalmaz, Derin Yapı (Deep Structure) İlişkilerinin Gösteriminde Kullanılacak Bir Yöntem: “Oklama”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 1982, s. 3.

Türk dilinin önemli konularından birini de sözcük grupları oluşturmaktadır. *İsim+edat, isim+isim, sıfat+isim, sözcük/sözcük grubu+bağlaç+sözcük/sözcük grubu, cümle unsuru+fiil+fiilimsi eki*'nin anlamsal ve yapısal bir uyumundan oluşan sözcük grupları arasında ya tamlayan-tamlanan ilişkisi ya da sıralı bir ilişki söz konusudur. Türkiye Türkçesinde pek çok yapıda görülen tamlayan-tamlanan ilişkisi Türkçenin ana kurallarından biridir. Bu durum sadece sözcük gruplarında görülen durum değildir.²

Bu çalışmada, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliği olan sözcük grupları incelemelerinde üzerinde durulması gereken bu ilişkiler, göz önünde bulundurularak, İstiklâl Marşı sözcük grupları bakımından incelenmiştir. Bu tür sentaksa ait olan incelemelerin sadece yüzey yapıda değil, aynı zamanda derin yapı ilişkileri bakımından da incelenmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Dil incelemelerinin en önemli yaklaşımlarından biri ise, dilin hem yüzey hem de derin yapı bakımından incelenmesidir. Dış sistemler “*Peter*” ve “*uzun*” gibi öğeleri yorumlayabiliyor olmalıdır. Bir diğer varsayım bu öğelerin “*Peter uzundur.*” gibi daha büyük ifadeye dönüştürüldüğüdür. Üçüncü bir varsayım ise bu öğelerin ses ve anlam özelliklerine sahip olduğudur. “*Peter*” sözcüğü dudakların kapanmasıyla başlar ve insanlara gönderiminde bulunmak için kullanılır. Bu nedenle dilde üç tür unsur vardır: 1. “Özellikler” adı verilen ses ve anlam nitelikleri; 2. Bu niteliklerden derlenmiş “sözcüksel birimler” denilen birimler; 3. Bu “atomik” birimlerden oluşturulmuş karmaşık ifadeler (Chomsky, 2018: 36-37). Derin yapı, ifadenin zihinde var olan halidir veyahut sözcük gruplarının düşmüş biçimleri derin yapı bağlamında sıfır biçim birimi [/-Ø-/; /-Ø+;/ +Ø-/; /+Ø/] ile tamamlanabilir. Misal, *duvar boyası* ifadesini ele aldığımız zaman burada iki isim arasında bağlantıyı kuran ve grup oluşturmalarını sağlayan ilgi eki düşmüş vaziyette olsa bile zihnin derin yapısal çağrışımı bize bunu bildirerek mevcudiyetliğine işaret etmektedir. Bundan dolayı bu yapının işlevini yerine getirebilmesi için aradaki bağlantı sıfır biçim birimi ile gerçekleştirilmektedir: *duvar+Ø boyası*.

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen bütün bu ilişkiler gerek örneklerle gerekse tablo yöntemiyle desteklenilerek yapıların morfo-semantik bakımından işleyişi ele alınmış ve İstiklâl şairi olan Mehmet Âkif'in üslup ve dil özellikleri belirtilerek, İstikâl Marşı'nın sözcük grupları açısından dağılımı üzerinde durulmuştur.

1. Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklâl Marşı

Milli Edebiyat Devri önemli şairlerinden biri olan Mehmet Âkif Ersoy, ele almış olduğu eserlerinde gerçekçi bir tutum sergilemiş ve içinde bulunduğu çevresel şartları eserlerine didaktik bir bakış açısıyla yansıtmıştır. Sergilemiş olduğu gerçekçi tutum ve didaktik bir üslupla aruza farklı bir yaklaşım kazandırmıştır. Mehmet Âkif, yaşadığı devri bütün genişlik ve derinliği ile şiirlerine yansıtmaya çalışmış bir Türk şairidir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türk milletinin içinde bulunduğu acıları, sevinçleri, ümitleri ve

² Bu konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Türkçede sadece isim tamlamalarında tamlayan-tamlanan ilişkisi söz konusu değildir. Aynı zamanda özne-yüklem, nesne-fiil, tümleş-fiil, sıfat-isim, ek-kök arasında da tamlayan-tamlanan ilişkisi söz konusudur. Üzerinde durduğumuz fiil gruplarında ise, özne-fiil ve tümleş-fiil arasında tamlayan-tamlanan ilişkisi söz konusudur. Fiil gruplarında sıralı ilişki haricinde bir oluşum söz konusu olduğu için tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilmelidir. Eda Eyi, Standart Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi Açısından Fiil Grupları (Mastar-Partisip-Gerundium) Üzerine, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2021, (13), s. 42.

hayal kırıklıklarını destansı bir üslupla manzum olarak anlatmaya çalışmıştır (http://www.meb.gov.tr/istiklalmarsi/ Mehmet Âkif Ersoy/ Kisiligi/ Edebi Kisiligi).

İstiklâl Marşı, Kurtuluş Savaşı'nın amacını anlatan ve Türk milletinin karakterini yansıtan somut bir belgedir. Türk kavminin ve milletinin karakteri bu marşın mısralarına özenli ve düzenli bir şekilde nakşedilmiştir. Marşın mısralarına bir göz atmak Türk milletinin karakteriyle özdeşleşen ve ruhunu yansıtan kavramları açık bir şekilde görmemizi sağlar. Bu kavramlar özgürlük ya da bağımsızlık (hürriyet, istiklâl); yiğitlik ve kahramanlık (cesaret); bayrak, vatan ve millet sevgisi ile din ve iman tutkusu olarak özetlenebilir (Zavotçu, 2017).

İstiklâl Marşımız, dil özellikleri bakımından yazıldığı dönemin yazı ve konuşma dili olan Türkçenin bütün zenginliğini, canlılığını, kıvraklığını ve ifade gücünü yansıtır (Çetin, 2014). Âkif, Türk diline son derece hâkimdir ve Türkçenin bütün olanaklarından yararlanmıştır. Bu çalışmada, İstiklâl Marşı'nın sözcük grupları yapısal ve anlamsal olarak incelenmiştir ve gruplar çeşitlilik göstermektedir.

2. Sözcük Grupları Üzerine Tanım ve Tasnifler

Türkçede, sözcük grupları bahsi dilbilim ve dilbilgisi araştırmacıları tarafından ele alınan önemli konulardan biridir. Bu konuda:

Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi** adlı kitabında, “*Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanımında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime grubu, kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün hâlinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bir bütün halinde iştirak eder.*” (Ergin, 2019: 374) biçiminde tanımlamakta ve kelime grupları hakkında umumî bilgiler, kelime sırasını tayin eden temel kanun, kelime sırası ve zaman sırası, kelime sırası ve ekler sistemi, kelime grubunun eki, kelime gruplarının sıralanışı hakkında bilgi verdikten sonra kelime grupları çeşitleri başlığı altında tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik isim grubu, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, kısaltma grupları ve akuzatif grubu biçiminde sınıflandırmaya tabii tutarak incelemiştir.

Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri** adlı kitabında, “*Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar. Kelimelerin sınıflandırmasında gördüğümüz gibi dilde işleyişleri ayrı, bazen de aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşırlar. Bir adın öbürünü belirtmesi, adlara sıfatların, sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi, adların takılar alması gibi* (Banguoğlu, 2015: 496) biçiminde tanımlamakta ve belirtme öbekleri başlığı altında ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri, bağlama öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekleri olarak; yargı öbekleri başlığı altında da basit ve birleşik cümleyi deşerlendirmiştir.

Leyla Karahan, **Türkçede Söz Dizimi** adlı kitabında, “*Kelime grubu, bir varlığı bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir* (Karahan, 2019: 39) biçiminde tanımlamakta ve isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil grubu, kısaltma grupları olarak sınıflandırmaya tabii tutarak incelemiştir.

Günay Karaağaç, **Türkçenin Dil Bilgisi** adlı kitabında, “*Söz öbekleri, kısaca, cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri olarak tanımlanır. Birden çok sözden oluşan yapılarıdır. Bütün dillerde, söz dizimi, varlıkların nitelendirdiği yapılar olan cümlelerden oluşur. Bir başka deyişle, söz öbeği, bir varlığın nitelendirdiği yapıdır. Söz öbeği, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğudur.*” (Karaağaç, 2016: 443) biçiminde tanımlamakta ve yapımlık ve çekimlik söz öbekleri olarak iki ana başlık altında incelemiştir. Yapımlık söz öbekleri başlığı altında, eylemsi öbekleri, kısaltma öbekleri, birleşik eylem öbeği, yineleme öbekleri, aitlik öbeği, bağlama öbek ve cümlemsi, özel ad öbeği olarak; çekimlik söz öbeği başlığı altında, ilişkilendirme öbekleri ve niteleme öbekleri olarak isim, sıfat ve iyelik öbeklerini sınıflandırmaya tabii tutarak incelemiştir.

Mustafa Özkan & Veysi Sevinçli, **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi** adlı kitaplarında, “*Belirtme grupları, birden fazla kelimedenden oluştuğu halde cümledeki görevleri bakımından tek kelime gibi değerlendirilen, tek kelime gibi çekimlenen gruplardır. Bu gruplarda her bir kelime, başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılır. Bu bakımdan belirtme gruplarında bir belirten ve bir de belirtilen olmak üzere en az iki kelime bulunur. Bu kelimelerden belirten ögesi, ek şeklinde de kendini gösterebilir. Kolum (benim kolum), yolu (onun yolu), evleri (onların evleri) vb.*” (Özkan & Sevinçli, 2017: 19) biçiminde tanımlamakta ve belirtme grupları başlığı altında, isim tamlaması ve iyelik grubu, sıfat tamlaması, birleşik isim grubu, tekrar grubu, aitlik grubu, edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil grubu, isim- fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, sayı grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grubu olarak sınıflandırmaya tabii tutarak incelemiştir.

Yukarıdaki tanımlamalar ve sınıflandırmalardan da anlaşılacağı üzere, sözcük gruplarının bir araya gelmesi için hem şekilsel hem de semantik bakımdan belirli kuralların sağlanması gerekmektedir.

3. Sözcük Grupları

Sözcük grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir (Ergin, 2019: 374). Sözcük grubunu oluşturan *isim+isim* ya da *isim+edat/hâl eki* arasında dizisel ve dizimsel ekseninde belirli bir düzen söz konusudur. Aralarında hem yapısal hem de anlamsal bir uyum vardır. Sözcük gruplarının yan yana gelebilmesi için belirli kuralları karşılaması gerekmektedir:

1. Standart Türkçede genel bir kural olarak tamlayan/niteleyen/yardımcı unsur önce, tamlanan/nitelenen/ana unsur sonra söylenmektedir. Devrik yapı cümlelerde bu unsurların yeri değişse bile genel kurallarda mevcut olan sıra gözetilerek çözümlenmeye dâhil edilmektedir:

Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!

Her cerihamdan, ilahi, **boşanıp kanlı yaşım**

2. Sözcük grupları ya tamlayan-tamlanan ya da sıralı ilişki neticesinde oluşmaktadır. Edat grubu, ünlem grubu, iyelik grubu, isim tamlaması grubu, sıfat tamlaması grubu da tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilmektedir.³ Bağlama grupları ise sıralı ilişki neticesinde değerlendirilmektedir. Aralarında aynı türden sözcüklerin sıralanışı söz konusudur ve bu sözcükler birbirleriyle yer değiştirebilirler. Hem anlamsal hem de yapısal olarak bir bozulma söz konusu olmaz:

Tablo 1: Sözcük Grupları Arasındaki İlişkinin Gösterimleri:

Sözcük+sözcük ve sözcük+hâl eki/edat ilişkisi	
İyelik grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
İsim tamlaması grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Sıfat tamlaması grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Edat grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Bağlama grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Ünlem grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Birleşik fiil grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Fiil grubu	Tamlayan-tamlanan ilişkisi
Bağlama grubu	Sıralı ilişki

Korkma, sönmez **bu şafaklarda yüzen al sancak;**
Çatma, **kurban olayım**, çehreni **ey nazlı hilal!**

Bastığın yerleri 'toprak!' diyerek geçme, tanı:
Kahraman ırkıma bir gül! Ne **bu şiddet, bu celal?**

3. Sözcük grupları, yargı taşımazlar. Bundan dolayı cümle oluşturmazlar:

Garbın afakını sarmışsa **çelik zırhlı duvar,**
Siper et gövdeni, dursun **bu hayâsızca akın.**
O zaman yükselerek arşa değer belki başım

³ Konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. “Bir sıfat tamlaması grubunda genel olarak sıfat unsuru, isim unsurundan önce bulunmakta ve nitelik ya da belirtme bakımından isim unsurunu vasıflandırmaktadır. Burada sıfat unsuru, ilişkisinin tamlayan kısmını oluştururken isim unsuru ise, tamlanan kısmını oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, Türkçede tamlanan unsur, tamlayan unsura nispeten daha önemlidir. Ve bu yüzden isim unsuru da sıfat unsurundan daha önemli olduğu için aralarındaki hem yapı hem de sıralanış bakımından tamlayan-tamlanan ilişkisi kurulmaktadır. Aynı durum tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesi olarak belirttiğimiz diğer sözcük grupları için de geçerlidir.” Eda Eyi, “Standart Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi Açısından Fiil Grupları” (Mastar-Partisip-Gerundium) Üzerine, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2021, (13), s. 46.

4. Cümlelerin yüklem, özne ve tümleş gibi unsurları sözcük grupları biçiminde oluşur:

Ben **ezelden beri**+dir hür yaşadım, hür yaşarım. (Yüklem).
Dalgalan sen de **şafaklar gibi** (Durum tümleci) **ey şanlı hilal!**
(Özne).

Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli (Yer tümleci).

5. Fiil gruplarından önce gelen unsurlar fiil gruplarının tamlayan kısmını oluşturmaktadır. Bu tür oluşumlar yardımcı cümleden ayrı olarak değerlendirilmektedir:

Korkma, sönmez **bu şafaklarda yüzen** al sancak

Doğacaktır **sana va'dettiği** günler Hakk'ın...

Hakkıdır, **Hakk'a tapan**, milletimin istiklal!

6. İsim tamlaması, iyelik ve sıfat tamlaması grupları belirli kaidelerle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. İsim tamlaması ve iyelik grubu, ilgi ve iyelik eki vasıtasıyla oluşurken sıfat tamlaması eksiz birleşmektedir. Aynı zamanda iyelik grubuna eklenen ilgi hâli isim tamlamasından farklı olarak kişi zamirine eklenmektedir:

Tablo 2: İsim Tamlaması-İyelik-Sıfat Tamlaması Grubu Arasındaki Kurulum Bakımından Fark ve Benzerliğin Gösterimi:

	İyelik grubu	İsim tamlaması grubu	Sıfat tamlaması grubu
Tamlayan⁴:	1. Zm+il 2. Zm+Ø 3. [Ø]	1. İ1/İ2+il 2. İ1/İ2+Ø 3. [Ø]	S1/S2
Tamlanan⁵:	1. İ1/İ2+tnn+iye 2. İ1/İ2+tnn+Ø	1. İ1/İ2+tnn+iye 2. İ1/İ2+tnn+Ø	İ1/İ2

⁴ İyelik grubu, isim tamlaması grubu ve sıfat tamlaması grubu, tamlayan-tamlanan ilişkisi bakımından gerçekleşmektedir. Aralarındaki farklılık tamlayan kısımlarından ya da ekle/eksiz birleşimlerin farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. İyelik grubunun tamlayan kısmı, ya zamir+ilgi hâli ekinin birleşiminden ya zamir+sıfır morfem (Ø) birleşiminden ya da tamlayan kısmının yüzey yapıda düşmüş biçimi[Ø]nden oluşmaktadır: [*benim*] kitabım, [*onun*] kalemi, [*bizim*] masanız ifadelerinde olduğu gibi. İsim tamlamasının tamlayan kısmı, ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+ilgi hâli ekinin birleşmesinden ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+sıfır morfem (+Ø) birleşiminden ya da sıfır morfem (+Ø) birleşiminden oluşmaktadır: *garb+ın* (afakı), *garp+Ø* (afakı), [*Ø*] (afakı) ifadelerinde olduğu gibi. Sıfat tamlaması grubunun tamlayan kısmı tamlanan kısmına eksiz olarak birleşmektedir. Tamlayan kısmı, belirtme sıfatı (S1) ya da niteleme sıfatı (S2)ndan oluşmaktadır: *geniş* (ev), *derin* (düşünce), *bir* (kâğıt), *herhangi bir* (vaka) ifadelerinde olduğu gibi.

⁵ İyelik grubunun ve isim tamlaması grubunun tamlanan kısmı ortaktır. Ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+ilgi hâli ekinin birleşmesinden ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+tamlanan hâli eki sıfır morfem (+Ø) birleşiminden ya da belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+sıfır morfem (+Ø)+sıfır morfem (+Ø) birleşiminden oluşmaktadırlar: (*benim*) *millet+i+m*, (*benim*) *millet+i+Ø*, (*benim*) *millet+Ø+Ø*; (*yurdumun*) *üst+ü+n(+e)*, *yurdumun üst+ü+Ø*, *yurdumun üst+Ø+Ø* ifadelerinde olduğu gibi. Sıfat tamlamasının tamlanan kısmı iyelik ve isim tamlaması grubundan farklı olarak iyelik ve tamlanan eki almamaktadır. Kendinden sonra sadece nesne, yönelme, bulunma, ayrılma, vasıta gibi hâl ekleri

	3. İ1/İ2+Ø+Ø	3. İ1/İ2+Ø+Ø	
	<i>benim milletim</i>	<i>yurdumun üstü</i>	<i>o zaman</i>
Formel:	<i>benim serhaddim</i>	<i>garbın afakı</i>	<i>al sancak</i>

3. 1. İsim Tamlaması Grubu

Bir ad başka adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda (Korkmaz, 2019: 285) isim tamlaması oluşmaktadır. İsim tamlamasında asıl unsur tamlanandır ve daima iyelik eki alır. İyelik eki olmaksızın bir isim tamlaması kurulamaz (Özkan & Tören & Esin, 2013: 569). İsim tamlamasında yardımcı unsur ise, tamlayandır veya yüzey yapıda ya da derin yapıda ilgi hâli eki taşımaktadır. Türkçe isim tamlamalarında tamlayanı düşmüş yapılara da rastlamak mümkündür.

İsim tamlamasında üçüncü teklik ve çokluk iyelik eki zamir dışında özel ve cins isim olarak her kavram ve varlık adı olabilir. İlgi hâli ekinin zamire bağlanması iyelik grubunu oluşturur.

Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları: 1. *Belirtili ad tamlaması*, 2. *Belirtisiz ad tamlaması*, 3. *Zincirleme ad tamlaması* olmak üzere üç gruba ayrılır.” “İsim tamlamaları iki veya daha çok ismin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim tamlamaları bir ismin anlamının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır (Vural & Böler, 2016: 186). Belirtili ad tamlaması, hem tamlayan hem de tamlananı yüzey yapıda mevcut olan isim tamlamalarıdır. Belirtisiz isim tamlaması, genellikle birinci isme eklenen ilgi hâli ekinin yüzey yapıda mevcut olmadığı isim tamlamalarıdır. Zincirleme isim tamlaması ya yüzey ya da derin yapıda ilgi hâline konmuş birden fazla ismin iyelik ve tamlanan hâline konmuş bir tek isme bağlanması sonucu oluşur.

Sönmeden **yurdumun üstünde** tüten en son ocak.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,

Sen **şehit oğlusun**, incitme, yazıktır, atanı:

Kim bu cennet **vatanın uğruna** olmaz ki feda?

eklenebilmektedir. Sıfat tamlaması grubunun tamlanan kısmını ya belirtili isim (İ1) ya da belirtisiz isim(İ2) oluşturmaktadır: *bir (elma)*, *güzel (insan)*, *demir makas(la)*, *korkunç bir rüya(dan)* ifadelerinde olduğu gibi.

Değmesin **mabedimin göğsüne** namahrem eli.

Bu ezanlar-ki şahadetleri **dinin temeli**,

Ebedi **yurdumun üstünde** benim inlemeli.

Olsun artık dökülen **kanlarımın hepsi** helal.

Yukarıdaki cümlelerde **yurdumun üstü**, **garbın afakı**, **vatanın uğru**, **mabedimin göğsü**, **dinin temeli**, **kanlarımın hepsi** ifadelerinde hem tamlayan hem de tamlanan yüzey yapıda mevcut olduğu için belirtili isim tamlaması kategorisinde değerlendirilmektedir. **Şehit+Ø⁶ oğlu** ifadesinde tamlayana eklenen ilgi hâli yüzey yapıda düşmüş olduğundan dolayı belirtisiz isim tamlaması olarak değerlendirilmektedir. Belirtili isim tamlamalarında aitliği ve sahipliği sağlayan ilgi hâli eki olduğu için isim tamlamalarının belirtili ve belirtisiz olarak değerlendirilmesinde ilgi hâli eki önemli bir rol oynamaktadır.

3. 2. İyelik Grubu

İyelik grubu bir ismin kendinden önceki ilgi hâlinde bir şahıs zamirine sahiplik, aitlik ilgisiyle bağlandığı kelime grubudur. Tamlayan daima ilgi hâlinde bir şahıs zamiridir. Tamlanan ise, daima bu zamiri gösteren iyelik ekini almış bir isimdir. Tamlanan tek bir kelime olabileceği gibi isim fonksiyonlu bir kelime grubu olarak da karşımıza çıkabilir: benim düşüncem (Özkan & Tören & Esin, 2013: 567). İyelik grubu da isim tamlaması ve sıfat tamlaması gruplarında olduğu gibi tamlayan ve tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilmektedir. Bu grupta, zamir+ilgi/zamir/Ø İ1/İ2⁷+iyelik biçiminde oluşmaktadır.

Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur (Ergin, 2019: 170).

İyelik grubunun, iyelik eklerine bağlı olarak altı şekli vardır. Bu altı şeklin dördünde, teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda tamlayan unsur daima şahıs zamiri olur. Onun için bu dört şekil, tamlayan unsur bakımından değişmez ve daima birinci ve ikinci şahısların iyeliğini ifade eder. Teklik ve çokluk üçüncü şahıs iyelik eklerinin yaptığı iyelik grubunun tamlayan unsuru ise şahıs zamiri olabileceği gibi başka bir isim veya isim grubu da olabilir. Yani üçüncü şahıslarda yalnız üçüncü şahsın değil, her nesnenin iyeliği ifade edilebilir. (Ergin, 2019: 381). Başlıca iyelik ekleri: “-m, -n, -Ø, -m+İz, -n+İz, -Ø”dir. İyeliğin altı şeklinin ifadesi şu şekildedir (Eyi, 2021):

Benim kitab+1+m

Bizim kitab+1+m+ız

Senin kitab+1+n

Sizin kitab+1+n+ız

Onun kitab+1+Ø

Onların kitab+1+Ø

⁶ İlgi hâli eki. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bir ismi ilgi anlamıyla başka bir isme veya yüklem fiiline bağlayan haldir. Tamlanan durumundaki ögenin ilgi olduğu kavramı gösterir. İsim tamlamalarında bir sıfat halidir. Fiille/yüklem fiiliyle ilişki kurduğundaysa yargının neye dair, neyle ilgili, ne hakkında olduğunu gösterir. Belirsiz isim tamlamalarında bir niteleme sıfatı (S2), belirli isim tamlamalarında bir belirtme sıfatı (S1), fiile/yüklem fiiline bağlandığındaysa ya ilgi tümleci ya da hal zarfı yapar. Daşdemir, *Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi*, s. 79.

⁷ Kullanımda cins isimler ya temsil ettikleri türü genel (İ2) olarak: ya temsil ettikleri türden bir elemanı ya da bir grup elemanı özel (İ1) olarak işaret ederler. Esrasiyap Gemalmaz, *Türkçe İsim Tamlamalarının Derin Yapısı*, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 1996, 0(4), s. 170.

İyelik grubu tamlayan taşıyıp taşınamaması bakımından tamlayanlı iyelik öbeği ve tamlayansız iyelik öbeği olarak iki kategoride değerlendirilmektedir:

Tamlayanlı iyelik grubu⁸ [(Zmr+il) + (İ1/İ2+ıye)] biçiminde oluşmaktadır:

O **benim milletimin** yıldızıdır, parlayacak;

Hakkıdır, hakk'a tapan, **milletimin** istiklal!

Benim iman dolu **göğsüm** gibi **serhaddim** var.

Tamlayansız iyelik grubu [(Ø) + (İ1/İ2+İye)] biçiminde oluşmaktadır:

Sönmeden **yurdumun** üstünde tüten en son ocak.

Sana olmaz dökülen **kanlarımız** sonra helal...

Kükremiş sel gibiyim, **bendimi** çiğner, aşarım.

Arkadaş! **Yurduma** alçakları uğratma, sakın.

Canı, cananı, bütün **varımı** alsın da hüda,

Etmesin tek **vatanımdan** beni dünyada cüda.

Ruhumun senden, ilahi, şudur ancak emeli:

Değmesin **mabedimin** göğsüne namahrem eli.

Ebedi **yurdumun** üstünde benim inlemeli.

O zaman yükselerek arşa değer belki **başım**.

Olsun artık dökülen **kanlarımın** hepsi helal.

Hakkıdır, hür yaşamış, **bayrağımın** hürriyet;

3. 3. Sıfat Tamlaması Grubu

Sıfat tamlaması, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur (Ergin, 2019: 380). Sıfat tamlamanın tamlayan kısmını; kendinden sonra gelen isim ise tamlamanın tamlanan kısmını oluşturmaktadır. Unsurların sıralanışı bakımından isim, sıfata göre daha önemlidir. Sıfat ismin önüne gelerek nitelik ya da belirtme bakımından isim unsurunu vasıflandırmaktadır.

Varlık ve eylem adları, varlık ve eylemleri tanımlamazlar, onlara yalnızca işaret ederler. Her adın işaret ettiği varlığın birden çok özelliği vardır. Sıfat tamlaması, bir varlığı daha belirgin hale getirmek amacıyla, o varlığın taşıdığı özellikleri sayıp dökmektedir (Karaağaç, 2016: 701). Bundan dolayı sıfatlar yardımcı unsur⁹; isimler ana unsur durumundadır.

⁸ Türkçe, ad tamlaması gibi, iyelik öbeğinde de iki ilişki birimi, iki bağlı biçim birimi kullanmaktadır: İlgi durumu eki ve iyelik eki. Bu yüzden, bu öbeğin ilk ögesi, kolayca eksiltilebilmektedir; çünkü kişi göstergesi ikinci ögede zaten vardır. Türkçe, cümlelerinde de iki özne göstergesi kullanıldığı için, bunlardan ilkini tasarruf ederek zamirsiz cümle kurabilmektedir. Bkz. Karaağaç, a.g.e, s. 491.

⁹ Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bkz. Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi –Cümle Tahlilleri-* Akçağ Yayınları, Ankara, 2018, s. 13.

Sıfat tamlaması grubunun tamlayan kısmını oluşturan sıfatlar, farklı biçimlerde oluşturulmaktadır:

Tablo 3: Sıfat Tamlaması Bloğunun Tamlayan Kısmını Oluşturan Sıfatların Oluşum ve Bağlanma Şekillerinin Gösterimi:

Tamlayan ¹⁰	Tamlanan ¹¹	Formel
1. S1	İ1/İ2	tek diş
2. S2	İ1/İ2	cennet vatan
3. İ1/İ2+sı	İ1/İ2	şan+lı hilal
4. F1-/F2-sı	İ1/İ2	dur-agan iş
5. İ1/İ2+edat	İ1/İ2	pembe gibi renkler
6. F1-/F2-p	İ1/İ2	çalış-an makine

Belirtme sıfatları (S1) +belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2) biçiminde oluşan sıfat tamlaması grupları, belirtme sıfatları kategorisinde değerlendirilen sayı, sıralama, üleştirme, soru ve belgisiz sıfatların kendinden sonra gelen belirtili ya da belirtisiz isme bağlanması sonucunda oluşmaktadır.

Hangi çalgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
 Korkma, sönmez **bu şafaklarda** yüzen al sancak;
 Sönmeden yurdumun üstünde tüten **en son ocak**.
 Kahraman ırkıma **bir gül!** Ne **bu şiddet, bu celal?**
 Ulusun, korkma! Nasıl **böyle bir iman** boğar,
 'Medeniyet!' dediğin **tek dişi** kalmış canavar?
 Siper et gövdeni, dursun **bu hayâsızca akın**.
 Düşün altında **binlerce kefensiz yatan (insan)ı**.
 Kim **bu cennet vatanın** uğruna olmaz ki feda?
 Canı, cananı, **bütün varımı** alsın da hüda,
Her cerihamdan, ilahi, boşanıp kanlı yaşım,

¹⁰ Sıfat tamlamasının **tamlayan** kısmı, ya belirtme sıfatı (S1) biçiminde oluşmakta (*bir insan, herhangi bir konu, bazı sorular vb.*) ya niteleme sıfatı (S2) biçiminde oluşmakta (*güzel nesil, iyi fikir, sıcak hava vb.*) ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2)+isimden sıfat yapan ek (+sı) biçiminde oluşmakta (*kırmızı başlık+lı kız, ıstık+sız oda, birey+sel davranış vb.*) ya geçişsiz fiil (F1-)/geçişli fiil(F2-) +fiilden sıfat yapan ek (-sı) biçiminde oluşmakta (*bulan-ık su, ol-ağan hâl, ek-ili arsa, kork-unç olay vb.*) ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2)+edat biçiminde oluşmakta (*san+a göre bir iş, onlar+a ait sualler, bu kitap için para, onlar+a karşı bir tutum vb.*) ya da geçişsiz fiil (F1-)/ geçişli fiil (F2-) +partisip (-p) biçiminde oluşmaktadır: (*tam-dık insan, tut-maz iş, yapı-l-acak iş, işle-(y)en demir vb.*)

¹¹ Sıfat tamlamasının **tamlanan** kısmı ya belirtisiz isim (İ1) ya da belirtili isim (İ2) ile oluşmaktadır. Bu isimler, isim tamlaması ya da sıfat tamlamasının tamlanan kısmında olduğu gibi iyelik ya da tamlanan hâli eki almazlar: (*pembe gül, hazır yemek, gelecek haberler vb.*)

Niteleme sıfatları (S2)+ belirtisiz isim (İ1)/belirtili isim (İ2) biçiminde oluşan sıfat tamlaması grupları, varlıkları durum, biçim, renk vb. bakımından niteleyen (Korkmaz, 1992: 112) sıfatların nitelik bakımından kendinden sonra gelen ismi vasıflandırmasıyla oluşmaktadır:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey **nazlı hilal!**
Garbın afakını sarmışsa **çelik zırhlı duvar**,
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Benim **iman dolu göğsüm** gibi serhaddim var.
Siper et gövdeni, dursun bu **hayâsızca akın**.
Kim bu **cennet vatan**ın uğruna olmaz ki feda?
Her cerihamdan, ilahi, boşanıp **kanlı yaşım**,
Dalgalan sen de şafaklar gibi ey **şanlı hilal!**

Belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2)+isimden sıfat yapan ek (sı) +belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2), geçişsiz fiil (F1-)/geçişli fiil (F2-) – fiilden sıfat yapan ek (-sı) + belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2) ve geçişsiz fiil (F1-)/geçişsiz fiil (F2-) – sıfat-fiil eki (-p) + belirtisiz isim (İ1)/belirtili isim (İ2) biçiminde oluşan sıfat tamlaması grupları, ad kök veya gövdelerinden, addan ad veya addan fiil türeten eklerle kurulmuş olan (Korkmaz, 2019: 340) sıfatlardan oluşan bloklardır:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey **naz+lı hilal!** (belirtili isim (İ1)+isimden sıfat yapan ek (+sı) belirtisiz isim (İ1)).

Garbın afakını sarmışsa **çelik zırh+lı duvar**, (belirtisiz isim (İ1)+ isimden sıfat yapan ek (+sı) + belirtili isim (İ2)).

Benim **iman dol-u göğsüm** gibi serhaddim var. (geçişsiz fiil (F1-) – fiilden sıfat yapan ek (-sı) + belirtili isim (İ2)).

Siper et gövdeni, dursun **bu hayasız+ca akın**. (belirtili isim (İ2)+ isimden sıfat yapan ek (+sı) + belirtisiz isim (İ1)).

Düşün altında binlerce **kefensiz yat-an (insan)ı**. (geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p) + belirtili isim (İ2)).

Her cerihamdan, ilahi, boşanıp **kan+lı yaşım**, (belirtili isim (İ2) + isimden sıfat yapan ek (+sı) + belirtili isim (İ2)).

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey **şan+lı hilal!** (belirtili isim (İ2) + isimden sıfat yapan ek (+sı) + belirtili isim (İ2)).

Belirtisiz isim (İ1)/belirtili isim (İ2)+edat + belirtisiz isim (İ1)/belirtili isim (İ2) biçiminde oluşan sıfat tamlaması grupları, yalnız veya çekim ekleri almış bir adla bir edatın oluşturduğu edat grubunun başka bir ad önünde sıfat görevi yüklenmesinden türemiş (Korkmaz, 2019: 351) sıfatlardan ve +edat +ismin bağlanmasıyla oluşan sıfat tamlaması bloklardır:

Benim **iman dolu göğsüm** +gibi+ serhaddim var.

3. 4. Fiilimsi Grubu

Fiilimsi grubu, fiil isimleri üzerinde kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri, bu grubun esas unsurudur ve tabii en sonda bulunur (Ergin, 2019: 395). Kendinden önce gelen özne ve tümleçlerle birlikte fiil grubunu meydana getirirler. Kendinden önce gelen unsurlar fiil köküne bağlanmaktadır. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir. Kendinden önce gelen bu unsurlar fiil kökünün gerektirdiği unsurlardır. Hareketler tek başına var olmadıkları ve nesnelere bağlı oldukları için onların dildeki karşılıkları olan fiil kök ve gövdeleri de kullanım sahasına çıkarken nesnelere, nesnelere karşılıkları olan isimlere bağlanmak isterler. Fiil kök ve gövdeleri ancak isimlere bağlandıktan sonra belirgin hale gelirler (Ergin, 2019: 395).

Cümlede çekimli fiil olarak, yani yüklem olarak kullanılmayan fiil şekilleri yargı ifadesi taşımayan yapılarıdır. Dolayısıyla fiil isimleri, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller şeklinde kullanılan bu fiil şekilleri, kendilerini tamamlayan unsurlarla birlikte cümle değil, kelime grubu muamelesi görürler (Özkan & Tören & Esin, 2013: 582). Birleşik cümleyi oluşturan kaidelerden biri de yan cümlelerin yargısının isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinden herhangi birini taşımasıdır. Burada bahsi geçen fiil grupları yan cümlelerin yargısından ayrı isim tamlaması, sıfat tamlaması ve iyelik gruplarında olduğu gibi tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilirler.¹² Bundan dolayı yargı belirtmez bir tamlama grubu oluştururlar. Fiil şekilleri hareket ifadesi taşıyan kelimeler olarak, nesnelere bağlıdır. Zira hareket, varlık veya kavramların zaman ve mekân içinde yer değişimleridir. İşte fiiller ister bir cümle yüklemi olsun; ister isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil grubu olsun fiilin gerektiği unsurlarla (özne, nesne, yer tamamlayıcısı, zarf) kullanılırlar (Özkan & Tören & Esin, 2013: 582).

3. 4. 1. Partisip (Sıfat-fiil) Grubu

Partisip grubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece partisip grubu fiili partisip olan bir fiil grubu demektir (Ergin, 2019: 396).

Partisip grupları, -an/-en, -r,- ar/-er, -dık/-dik, -maz/-mez, -mış/-miş, -acak/-ecek, -ası/-esi fiilden sıfat yapan eklerle kendinden önce gelen cümle unsurlarıyla birlikte fiile bağlanmaktadır:

Korkma, sönmez **bu şafaklarda yüz-en** al sancak; (yer tümleci (YT) + geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p)).

Sönmeden yurdumun üstünde tüt-en en son ocak. (yer tümleci (YT) + geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p)).

Hakkıdır, **Hakk'a tap-an**, milletimin istiklal! (yönelme tümleci (Yöt)+ geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p)).

¹²Bu konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. “Birleşik cümleyi oluşturan kaidelerden biri de yan cümleyi oluşturan fiilin isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinden herhangi birini taşıyıp taşımayışmasıdır. Burada söz konusu olan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri cümlelerin yan cümlesini oluşturan ve yargıya ortak teşkil eden ifadeler olarak değerlendirilmemelidir. İsim, sıfat tamlaması grupları ya da diğer sözcük gruplarında olduğu gibi tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilmelidir. Çünkü sözcüklerin dizilişi, fiil ile olan ilişkisi ve kendinden sonra gelen ek ile ilişkisi söz konusudur.” Eda Eyi, Standart Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi Açısından Fiil Grupları (Mastar-Partisip- Gerundium) Üzerine. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 2021, s. 45.

'Medeniyet!' **de-diğın** tek dişı kalmış canavar? (nesne (N) + geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p)).

Doğacaktır **sana va'det-tiği** günler Hakk'ın... (yönelme tümleci (Yöt) + geçişsiz fiil (F1-) – sıfat-fiil eki (-p)).

3. 4. 2. Gerundium (Zarf-fiil) Grubu

Gerundium grubu bir gerundium ile ona bağılı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Bu grup da fiili gerundium olan bir fiil grubu durumundadır. Gerundiumdan başka fiilin gerektirdiğı unsurları ihtiva eder. Gerundium en sonda, gerekli unsurlar ondan önce gelir. (Ergin, 2019: 392). Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliğı taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler. Bu nedenle cümlede şahsa ve zamana bağılı bir yargı bildirmeyen; ancak, yargı bildiren fiiller yanında, onlardaki oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yüklenirler. Daha kestirme bir anlatımla, zarf-fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli fiile dönüşmeleri mümkün değildir (Korkmaz, 2019: 841). Bundan dolayı yargı belirtmez bir tamlama grubu oluştururlar.

Gerundium grupları, -(y)A, -(y)I, -(y)ArAk, -DIktA, -ken, -mA, -dAn, -mAkıZIn, -(y)IncA, -(y)Ip, -DIkçA gibi fiilden zarf yapan eklerle kendinden önce gelen cümle unsurlarıyla birlikte fiile bağlanmaktadır:

Bastığın yerleri 'toprak!' di-(y)erek geçme, tanı: (nesne (N) + geçişsiz fiil (F1-) – zarf-fiil eki (-g)).

Her cerihamdan, ilahi, **boşan-ıp kanlı yaşım**¹³, (nesne (N)+ geçişsiz fiil (F1-) zarf-fiil eki (-g)).

O zaman yüksel-erek arşa değer belki başım. (zaman tümleci (ZT) + geçişli fiil (F2-) zarf-fiil eki (-g)).

3. 5. Edat Grubu

Güncel Türkçe Sözlükte **edat**, "Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiğı sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç." biçiminde tanımlanmaktadır.

Edatlar yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağılı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkisi kuran görevli sözlerdir (Korkmaz, 2019: 943). Edat öbeğı, bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiğı kelime grubudur (Ergin, 2019: 387). Edat grubu da tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde oluşmaktadır. İsim+hâl eki+edat/isim+edat ya da isim bloğu+hâl/isim bloğu+edat biçiminde oluşmaktadır.

Ben **ezelden beridir** hür yaşadım, hür yaşarım. (isim+hâl eki+edat)

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.(isim bloğu+edat)

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var. (isim bloğu+edat)

¹³Sözcük grupları, devrik yapılı cümlelerde yer değişirse bile düz cümledeki kurala ve sıralama uygun olarak çözümlemeye dâhil edilir.

O zaman **vecd ile** bin secde eder -varsa- taşım, (isim+edat)

Fışkırır **ruh-i mücerred gibi** yerden na'şım; (isim bloğu+edat)

Dalgalan sen de **şafaklar gibi** ey şanlı hilal! (isim+edat)

3. 6. Bağlama Grubu

Bağlaçlar ile birbirine bağlanmış ad ve ad soylu kelimelerin oluşturduğu kelime grubudur (Korkmaz, 1992: 34). Sıralama veya karşılaştırma bağlaçları ile birden fazla ismin birbirine bağlandığı kelime grubu (Özkan & Tören & Esin, 2013: 573). Bağlama grubu sıralama bağlama bağlaçları ile *sözcük+bağlaç+sözcük*, *sözcük grubu+bağlaç+sözcük grubu*, *sözcük+noktalama işareti+sözcük* ya da *sözcük grubu+noktalama işareti+sözcük grubunun* sıralı ilişki ile bağlandığı kelime grubudur. Bağlaç ya da noktalama işareti, iki unsurun arasına girer. Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır ve vurguları aynıdır (Ergin, 2019: 380).

Ø¹⁴, *ve, ne... ne(de), ile, u/ü, ama, bir... bir (de), bazen... bazen, da... da, ya... ya (da)* vb. bağlaçlarla birbirine eş değer sözcük ya da sözcük öbekleri bağlanır:

Kahraman ırkıma bir gül! Ne **bu şiddet, bu celal?** (sözcük bloğu+Ø+sözcük bloğu)

Kükremiş sel gibiyim, bendimi **çiğner, aşarım.** (sözcük+Ø+sözcük)

Yırtarım dağları, enginlere **sıgmam, taşarım.** (sözcük+Ø+sözcük)

Kim bilir, **belki yarım, belki yarından da yakın.** (belki+sözcük+belki+sözcük)

Canı, cananı, bütün varımı alsın da hüda, (Sözcük+Ø+sözcük)

Ebediyen **sana yok, ırkıma yok** izmihlal: (Sözcük+Ø+sözcük)

3. 7. Birleşik Fiil Grubu

Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir (Ergin, 2019: 386). Ad soylu bir kelimeyle *etmek, eylemek, olmak* yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf-fiil ekleriyle birbirlerine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türüdür. Birleşik fiillerin kalıplaşma yoluyla anlam değiştirerek deyimleşmiş olan türleri de vardır: *bel bağ-*, “*güvenmek*”, *yerin dibine bat-* “*pek utanmak, pek mahcup düşmek*”, *can çekiş-*, “*ölmek üzere olmak*”, *dolap çevir-* “*hile yapmak*”, *dizini döv-* “*çok pişman olmak*”, *dal budak sal-* *genişlemek* ”vb. (Korkmaz, 1992: 46-47). Bağlı ögesi eylem olan yapılardır; bu yapıların asıl ögesi ise, zarf işleviyle kullanılmış bir ad veya zarf-eylem eki almış bir eylemdir. Dillerin birleşik eylem yapıları oldukça zengindir (Karaağaç, 2016: 204). Kelime grubunun anlamı isim veya ana fiilin üzerindedir. Yardımcı fiil ya da kendisinden önce gelen isim fiilleşir veya yine kendisinden önce gelen ana fiilin anlamına *devamlılık, çabukluk, kolaylık, yeterlik, deneme, yaklaşma* fonksiyonu verir (Özkan & Tören & Esin, 2013:576).

Çatma, **kurban olayım**, çehreni ey nazlı hilal!

¹⁴ Noktalama işaretleriyle bağlanan söz ve söz öbeklerini göstermektedir.

Hakkıdır, **hakk'a tapan**, milletimin istiklal!
 Ben ezelden beridir **hür yaşadım**, hür yaşarım.
 Hangi çılgın bana **zincir vuracakmış?** Şaşarım!
 Kükremiş sel gibiyim, **bendimi çiğner**, aşarım.
 Yırtarım dağları, **enginlere sığmam**, taşarım.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
 Kim bu cennet vatanın uğruna **olmaz** ki **feda?**
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada **cüda**.
 O zaman vecd ile bin **secde eder** -varsa- taşım,
 O zaman yükselerek **arşa değer** belki başım.
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi **helal**.

3. 8. Ünlem Grubu

Ünlem, konuşmanın korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her türlü duygu ve heyecanını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan kelime veya kelimelerdir (Korkmaz, 1992: 157).

Ünlem grubu, tamlayanının ünlemden, tamlananının ise, söz ya da söz öbeklerinden oluştuğu kelime grubudur.

Çatma, kurban olayım, çehreni **ey nazlı hilal!**
 Dalgalan sen de şafaklar gibi **ey şanlı hilal!**

Sonuç ve Değerlendirme

Tablo 4: Sözcük Gruplarının Kullanım Şekilleri ve Kullanım Sayılarının Gösterimi:

Sözcük grupları	Formel	Kullanım Sayısı
1. İsim Tamlaması Grubu	yurdumun üstü garbın afakı şehit oğlu vatanın uğru mabedimin göğsü dinin temeli kanlarımın hepsi	7
2. İyelik Grubu	benim milletim [benim] milletim benim serhaddim benim göğsüm [benim] yurdum [benim] bendim	12

	[benim] varım [benim] vatanım [benim] ruhum [benim] mabedim [benim] başım [benim] kanlarım	
3. Sıfat Tamlaması Grubu	al sancak en son ocak bu şiddet bu celal böyle bir iman tek diş bu hayâsızca akın binlerce kefensiz yatan (insan)ı. bu cennet vatan bütün var her ceriham nazlı hilal çelik zırhlı duvar kahraman ırk iman dolu göğüs kanlı yaş şanlı hilal iman dolu göğsüm gibi serhat hangi çılgın bu şafaklar	20
4. Fiilimsi Grubu	bu şafaklarda yüzen (al sancak) sönmeden yurdumun üstünde tüten (en son ocak) sönmeden dökülen (kanlar) hakk'a tapan (millet) 'medeniyet!' dediğ(in tek dişi kalmış canavar) bastığın yerleri 'toprak!' diyerek bastığ(in yerler) sanava'dettig(i günler hakk'ın) dökülen (kanlar) boşanıp o zaman yükselerek	12
5. Edat Grubu	ezelden beri kükremiş sel gibiyim benim iman dolu göğsüm gibi vecd ile ruh-i mücerred gibi bu şafaklar gibi	6
	bu şiddet, bu celal? çiğner, aşarım.	

6. Bağlama Grubu	sığmam, taşarım. canı, cananı sana yok, ırkıma yok belki yarın, belki yarından da yakın	6
7. Birleşik Fiil Grubu	kurban ol- hür yaşa- zincir vur- siper et- feda ol- cüda et- secde et- arşa değ- helal ol-	9
8. Ünlem Grubu	ey nazlı hilal! ey şanlı hilal!	2

Sözcük grupları birden fazla kelimeyi bünyesinde bulunduran yapısal ve anlamsal bakımdan belirli düzene sahip olan dil birlikleridir. Genel olarak tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde oluşur. Sadece sıralı ilişki bağlama gruplarında görülmektedir. Bu çalışmada, İstiklâl Marşı'nda yer alan sözcük grupları incelenmiş ve nasıl bir dağılım gösterdiği tablolaştırılarak belirtilmiştir.

İstiklâl Marşı'nda, *isim tamlaması grubu, iyelik grubu, sıfat tamlaması grubu, fiil grubu, edat grubu, bağlama grubu, ünlem grubuna ve fiilimsi grubundan partisip ve gerundium gruplarına* ait sözcük gruplarına rastlanılmıştır. Sözcük gruplarının bir araya gelmesi için ya sözcük+sözcük ya da sözcük+edat arasında ya tamlayan-tamlanan ilişkisinin ya da sıralı ilişkinin sağlanması gerekmektedir. Çalışmada bu ilişkiler, tablolaştırılarak belirtilmiştir.

İyelik grubu, isim tamlaması grubu ve sıfat tamlaması grubu, tamlayan-tamlanan ilişkisi bakımından gerçekleşmektedir. Aralarındaki farklılık tamlayan kısımlarından ya da ekle/eksiz birleşimlerin farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. İyelik grubunun tamlayan kısmı, ya zamir+ilgi hâli ekinin birleşiminden ya zamir+sıfır morfem (Ø) birleşiminden ya da tamlayan kısmının yüzey yapıda düşmüş biçimi[Ø]nden oluşmaktadır: *[benim] kitabım, [onun] kalemi, [bizim] masanız* ifadelerinde olduğu gibi. İsim tamlamasının tamlayan kısmı, ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+ilgi hâli ekinin birleşiminden ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+sıfır morfem (+Ø) birleşiminden ya da sıfır morfem (+Ø) birleşiminden oluşmaktadır: *garb+ın (afakı), garp+Ø (afakı), [Ø] (afakı)* ifadelerinde olduğu gibi. Sıfat tamlaması grubunun tamlayan kısmı ile tamlanan kısmı eksiz olarak birleşmektedir. Tamlayan kısmı, belirtme sıfatı (S1) ya da niteleme sıfatı (S2)ndan oluşmaktadır: *geniş (ev), derin (düşünce), bir (kâğıt), herhangi bir (vaka)* ifadelerinde olduğu gibi.

İyelik grubunun ve isim tamlaması grubunun tamlanan kısmı ortaktır. Ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+ilgi hâli ekinin birleşiminden ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+tamlanan hâli eki sıfır morfem (+Ø) birleşiminden ya da belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim(İ2)+sıfır morfem (+Ø)+sıfır morfem (+Ø) birleşiminden oluşmaktadırlar: *(benim) millet+i+m, (benim) millet+i+Ø, (benim) millet+Ø+Ø; (yurdumun) üst+ü+n(+e), yurdumun üst+ü+Ø, yurdumun üst+Ø+Ø* ifadelerinde olduğu

gibi. Sıfat tamlamasının tamlanan kısmı iyelik ve isim tamlaması grubundan farklı olarak iyelik ve tamlanan eki almamaktadır. Kendinden sonra sadece nesne, yönelme, bulunma, ayrılma, vasıta gibi hâl ekleri eklenebilmektedir. Sıfat tamlaması grubunun tamlanan kısmını ya belirtili isim (İ1) ya da belirtisiz isim(İ2) oluşturmaktadır: *bir (elma), güzel (insan), demir makas(la), korkunç bir rüya(dan)* ifadelerinde olduğu gibi.

İsim tamlaması grubu, ilgi hâline olan birinci isim ile iyelik ve tamlanan hâlinde olan ikinci ismin anlamlı birliktelik kurması sonucunda oluşmaktadır. İstiklâl Marşı'nda geçen *yurdumun üstü, garbın afaki, vatanın uğru, mabedimin göğsü, dinin temeli, kanlarımın hepsi* belirtili isim tamlaması grubunu; *şehit oğlu* ifadesi belirtisiz isim tamlaması grubunu oluşturmaktadır.

İyelik grubu tamlayan kısmını oluşturan birinci kısımda ilgi hâlinin şahıs zamirine bağlandığı sözcük gruplarıdır. İstiklâl Marşı'nda geçen, *benim milletim, benim serhaddim, benim göğsüm* ifadeleri tamlayanlı iyelik grubunu; *[benim] milletim, [benim] yurdum, [benim] bendim, [benim] varım, [benim] vatanım, [benim] ruhum, [benim] mabedim, [benim] başım, [benim] kanlarım* ifadeleri ise, tamlayansız iyelik grubunu oluşturmaktadır.

Sıfat tamlaması grubunda, tamlayan kısmını oluşturan ve birinci unsur olan niteleme ya da belirtme sıfatı niteliğindeki unsurun ikinci isimle tamlayan-tamlanan ilişkisi kurduğu gruplardır. Sıfat tamlamasının **tamlayan** kısmı, ya belirtme sıfatı (S1) biçiminde oluşmakta (*bir insan, herhangi bir konu, bazı sorular vb.*) ya niteleme sıfatı (S2) biçiminde oluşmakta (*güzel nesil, iyi fikir, sıcak hava vb.*) ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2)+isimden sıfat yapan ek (+sı) biçiminde oluşmakta (*kırmızı başlık+lı kız, ışık+sız oda, birey+sel davranış vb.*) ya geçişsiz fiil (F1-)/geçişli fiil(F2-) – fiilden sıfat yapan ek (-sı) biçiminde oluşmakta (*bulan-ık su, ol-ağan hâl, ek-ili arsa, kork-unç olay vb.*) ya belirtili isim (İ1)/belirtisiz isim (İ2)+edat biçiminde oluşmakta (*san+a göre bir iş, onlar+a ait sualler, bu kitap için para, onlar+a karşı bir tutum vb.*) ya da geçişsiz fiil (F1-)/ geçişli fiil (F2-) – partisip (-p) biçiminde oluşmaktadır: (*tanı-dık insan, tut-maz iş, yapı-l-acak iş, işle-(y)en demir vb.*)

Sıfat tamlamasının **tamlanan** kısmı ya belirtisiz isim (İ1) ya da belirtili isim (İ2) ile oluşmaktadır. Bu isimler, isim tamlaması ya da sıfat tamlamasının tamlanan kısmında olduğu gibi iyelik ya da tamlanan hâli eki almazlar: (*pembe gül, hazır yemek, gelecek haberler vb.*)

İstiklâl Marşı'nda geçen *en son ocak, bu şiddet, bu celal, böyle bir iman, tek diş, bu hayâsızca akın, bu cennet vatan, bütün var, her ceriham, hangi çılğın, bu şafaklar* ifadeleri niteleme sıfatı+ sözcük birleşimi sonucunda oluşmuş sıfat tamlaması grubunu; *al sancak, binlerce kefensiz yatan (insan), nazlı hilal, çelik zırhlı duvar, kahraman ırk, iman dolu göğüs, kanlı yaş, şanlı hilal, iman dolu göğsüm* gibi serhat ifadeleri ise niteleme sıfatı grubunu oluşturmaktadır.

Fiilimsi grubu, kendinden önce gelen cümle unsurlarıyla birlikte mastar, partisip ya da gerundium ekinin bağlandığı sözcük grubudur. Birleşik cümleyi oluşturan kaidelerden biri de yan cümleyi oluşturan fiilin isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinden herhangi birini taşıyıp taşıyamamasıdır. Burada söz konusu olan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri cümlelerin yan cümlesini oluşturan ve yargıya ortak teşkil eden ifadeler olarak değerlendirilmemelidir. İsim, sıfat tamlaması grupları ya da diğer sözcük gruplarında olduğu gibi tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde değerlendirilmelidir. Çünkü sözcüklerin dizilişi, fiil ile olan ilişkisi ve kendinden sonra gelen ek ile ilişkisi söz

konusudur. Bundan dolayı fiilimsi grupları da tıpkı isim tamlaması, iyelik, sıfat tamlaması, ünlem ve edat gruplarında olduğu gibi tamlayan-tamlanan ilişkisi bakımından değerlendirilmelidir.

İstiklâl Marşı'nda geçen *bu şafaklarda yüzen (al sancak), dökülen (kanlar), Hakk'a tapan (millet), 'medeniyet!' dediğ(in tek dişi kalmış canavar), bastığ(in yerler), sana va'dettig(i günler Hakk'ın), dökülen (kanlar)* ifadeleri partisip ekiyle oluşmuş fiil grubunu oluştururken; *bastığın yerleri 'toprak!' diyerek, sönmeden yurdumun üstünde tüten (en son ocak), boşanıp, o zaman yükselerek* ifadeleri gerundium ekiyle oluşmuş fiil gruplarını oluşturmaktadır. İstiklâl Marşı'nda mastar ekiyle oluşmuş fiil grubuna rastlanılmamıştır.

Aynı zamanda, ulaşılan partisip ve gerundium gruplarında, *bu şafaklarda yüz-en (al sancak)* ifadesi, yer tümleci+fiil+sıfat-fiil eki biçiminde; *sönmeden yurdumun üstünde tüten-en (en son ocak)* ifadesi yer tümleci+fiil+sıfat-fiil eki biçiminde; *Hakk'a tapan (millet)* ifadesi, yönelme tümleci+fiil+sıfat-fiil eki biçiminde; *bastığın yerleri 'toprak!' di-(y)erek* ifadesi, nesne+fiil+zarf-fiil eki biçiminde; *boşan-ıp kanlı yaşam* ifadesi, nesne+ fiil+zarf-fiil eki biçiminde; *o zaman yüksel-erek* ifadesi de, zaman tümleci+fiil+zarf-fiil eki biçiminde oluşmuştur. Fiilden önce gelen ve fiile, fiilimsi ekleriyle birlikte bağlanan cümle unsurları, yan cümleden farklı, tamlayan unsuru oluşturan öğeler olarak değerlendirilmektedir.

Edat grubu kendinden önce gelen söz ve söz öbeklerine edat ya da hâl eki+edatın bağlanması sonucu oluşan kelime grubudur. Edat grubu da tamlayan-tamlanan ilişkisi neticesinde oluşmaktadır. İsim+hâl eki+edat/isim+edat ya da isim bloğu+hâl/isim bloğu+edat biçiminde oluşmaktadır. İstiklâl Marşı'nda geçen, *ezelden beri* ifadesi sözcük+DAn+beri edatı biçiminde; *kükremiş sel gibi, benim iman dolu göğsüm gibi, ruhi mücerred gibi, bu şafaklar gibi* ifadeleri sözcük grubu+gibi edatı biçiminde; *vecd ile* ifadesi sözcük+ile edatı biçiminde oluşmuştur.

Bağlama grubu, bağlaçlar ya da noktalama işaretleriyle birbirine bağlanmış sözcük grubudur. Sıralı ilişki sonucu oluşmaktadır. Ø, ve, ne... ne(de), ile, u/ü, ama, bir... bir (de), bazen... bazen, da... da, ya... ya (da) vb. bağlaçlarla birbirine eş değer sözcük ya da sözcük öbekleri bağlanmaktadır. İstiklâl Marşı'nda geçen *bu şiddet, bu celal?; çiğner, aşarım; sığmam, taşarım; canı, cananı; sana yok, ırkıma yok* ifadeleri virgülle ve noktalı virgülle bağlanmış söz, söz öbeği ya da cümle unsurlarından oluşan bağlama grubunu oluştururken; *belki yarın, belki yarından da yakın* ifadesi *belki* bağlacıyla bağlanmış bağlama grubunu oluşturmaktadır. Ø, noktalama işaretleriyle birbirine bağlanmış olan sözcük ya da sözcük gruplarını göstermektedir. İstiklâl Marşı'nda, virgül ve noktalı virgülle bağlanmış olan sözcük ve sözcük grupları mevcuttur.

Birleşik fiil grubu, isim+yardımcı fiilin meydana getirdiği sözcük grubudur. İstiklâl Marşı'nda geçen *kurban ol-, hür yaşa-, zincir vur-, siper et-, feda ol-, cüda et-, secde et-, arşa değ-, helal ol-* ifadeleri isim+yardımcı fiil biçiminde oluşmuş birleşik fiil gruplarını oluşturmaktadır.

Ünlem grubu, ünlem+söz ya da söz öbeğinin meydana getirdiği sözcük grubudur. İstiklâl Marşı'nda geçen *ey nazlı hilal! ve ey şanlı hilal!* ifadeleri ünlem+sözcük grubu biçiminde oluşmuş ünlem grubunu oluşturmaktadır. Burada söz konusu olan ünlem, grubun tamlayan sözcük grubu da tamlanan kısmını oluşturmaktadır.

Çalışmanın sonuç kısmında tablolaştırarak belirttiğimiz sözcük gruplarını oransal olarak değerlendirildiği zaman, sıfat tamlaması grubu 20; iyelik grubu ve filimsi grubu 12; birleşik fiil grubu 9; isim tamlaması grubu 7; edat ve bağlama grubu 6; ünlem grubu 2 defa kullanılmıştır. Çalışmada sözcük grupları, hem yüzey hem de derin yapıda mevcut şekilleriyle incelenerek bu verilere ulaşılmıştır.

Kısaltmalar Dizini

Zm: zamir

Ø: yüzey yapıda mevcut olmayıp derin yapıda mevcut olan eksilteli yapıları gösteren birim

Tnn: tamlanan hâli eki

İye: iyelik hâli eki.

S1: belirtme sıfatları

S2: niteleme sıfatları

İ1: belirtili isim

İ2: belirtisiz isim

+sı: isimden sıfat yapan ek

-sı: fiilden sıfat yapan ek

F1-: geçişsiz fiil

F2-: geçişli fiil

-p: partisip (sıfat-fiil) eki

-g: gerundium (zarf-fiil) eki

YT: yer tümleci

YöT: yönelme tümleci

N: nesne

ZT: zaman tümleci

Kaynaklar

Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri. Ankara: TDK Yayınları.

Chomsky, N. (2018). Dil ve Zihin İncelemelerinde Yeni Ufuklar. (Çeviren: Ferit Burak Aydar), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Çetin, N. (2014). İstiklâl Marşı'mızı Anlamak. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 21(2).

Daşdemir, M. (2015). Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi. Kayseri: Fenomen Yayınları, 2015.

Ergin, M. (2009). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları.

- Eyi, E. (2021). Standart Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi Açısından Fiil Grupları (Mastar-Partisip-Gerundium) Üzerine. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (13).
- Eyi, E. (2021). Mehmet Rauf'un Eylül Adlı Romanında Sözcük Grupları. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kars, Yüksek Lisans Tezi.
- Eyi, E. (2022). "Ömer Seyfettin'in Hikâyeler"inde Yapı ve Görev Bakımından Edatlar ve Kullanım Biçimleri Üzerine. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15) , 25-63.
- Gemalmaz, E. (1996). Türkçe İsim Tamlamalarının Derin Yapısı. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 0(4).
- Gemalmaz, E. (1982). Derin Yapı (Deep Structure) İlişkilerinin Gösteriminde Kullanılacak Bir Yöntem: "Oklama". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum.
- Karaağaç, G. (2003). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G. (2016). Türkçenin Dil Bilgisi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2015). Dil Bilimi ve Anlam Bilgisi Çözümlemeleri. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2018). Türkçede Söz Dizimi –Cümle Tahlilleri-. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2019). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Mustafa, Ö. ve Sevinçli, V. (2017). Türkiye Türkçesi Söz Dizimi. İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınları.
- Üçok, N. (2004). Genel Dilbilim (Linguistik). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Özkan, M. ve Tören, H. ve Esin, O. (2013). Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım. İstanbul: Filiz Kitapevi Yayınları.
- Vural, H. ve Böler, T. (2016). Ses ve Şekil Bilgisi. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zavotçu, G. (2017). İstiklal Marşı'nın Temel Kavramları. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi (TEKE) Dergisi, 6(4).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (<http://www.meb.gov.tr/istiklal-marsi/> Mehmet Akif Ersoy/Kisiligi/EdebiKisigi.) (Erişim tarihi: 02.02.2022).

